

ТРИ КИТИ ПРАВНИЧОГО ГАРВАРДУ

Ярослав КРИВОЙ

випускник Школи права
Гарвардського університету 2007 р.

Рейтинги, які визначають найпрестижніші університети світу, часто умовні і суб'єктивні. Гарвард традиційно знаходиться на їх вершині, але деякі факти про цей університет – безсумнівні. Як той, що Гарвард лишається найбагатшим університетом у світі – з фондом близько 30 млрд дол. США. Дехто навіть відзначає, що Гарвард – друга за статком недержавна некомерційна організація після Католицької церкви. Безперечним є й те, що Гарвард має найбільшу в світі академічну бібліотеку – більше 15 мільйонів книг.

Точка тяжіння

Престижність і якість гарвардської освіти притягує у Кембридж найкращих людей з усього світу. Так, саме у Кембридж. Але йдеться не про англійський, а про американський Кембридж, що у штаті Масагусетс. Це невелике, але «самостійне» місто, від якого, сівши в метро, можна потрапити у велике місто Бостон.

Гарвардський університет складається з коледжу, куди вступають відразу після школи, і професійних шкіл, куди вступають після коледжу. Найбагатшими і найпрестижнішими професійними школами вважаються бізнес-школа, школа права і медична школа. У цих школах найвищою є плата за навчання (близько 50 тис. дол. США за рік), але, завершивши навчання, випускники одержують їй відповідні доходи.

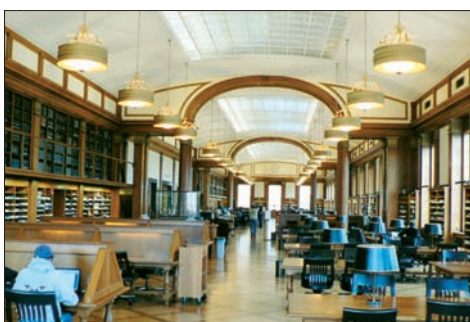
Переважну більшість студентів коледжу складають американці, а ось у професійних школах значна частина – іноземці. Доцільно зауважити, що для тих, хто серйозно бажає навчатися у Гарварді, головною проблемою є не гроші, а – вступ. Оскільки університет багатий, він може дозволити приймати найталановитіших студентів, пропонуючи їм фінансову допомогу у вигляді грантів чи позик.

Але щоб вступити в Гарвард, не достатньо просто мати гарні оцінки та вільно володіти англійською мовою. Конче важливо продемонструвати додаткові досягнення – публікації, винаходи, активну участь у політичному та громадському житті – ось неповний перелік таких досягнень. Багато людей досяга-

ють таких успіхів після Гарварду не тільки тому, що одержали таку освіту, але й тому, що перед вступом вони вже мали значні досягнення і незвичайні біографії. Для прикладу, цьогоріч на магістерській програмі на факультеті права навчалися такі різні люди, як колишній помічник президента Ірану, колишній ізраїльський спецназівець, суддя з Китаю і навіть принцеса Бутану.

Порівнюючи навчання – три риси (кити)

Коли порівнювати навчання в Гарварді з навчанням у Білоруському дер-

Одна з бібліотек Гарвардського університету

жавному університеті (в якому навчався і працював автор. – *Ред.*), в око впадають три головні відмінності: *стимулювання конкуренції, численні студентські організації та велика роль самонавчання.*

Освітня система в Гарварді, як і в інших менш престижних американських університетах, *цілеспрямовано стимулює конкуренцію з-поміж студентів.* Оцінки з більшості курсів виставляються за анонімні письмові іспити (усні іспити майже не відбуваються, бо вважаються необ'єктивними) і використовується так звана «крива оцінок». Наприклад, викладач обов'язково повинен поставити 10 «п'ятірок», 30 «четвірок» і 10 «трійок». Отже, має значення не тільки те, як студент написав іспит, а те, як цей іспит написали інші студенти. Навіть коли всі написали приблизно однаково добре, 10 чоловік обов'язково отримають «трійки». Це дуже впливає на мотивацію студентів і майже знищує проблему «списування».

Друга риса освіти в Гарварді, що впадає в око, – це *цілеспрямована підтримка студентських ініціатив.* Наприклад, тільки в Школі права діють близько 90 студентських організацій – від серйозних часописів і політичних організацій

до гуртків із захисту прав тварин. У цих організаціях студенти навчаються працювати в команді, розвивають лідерські навички, зростають професійно і просто самореалізуються.

Третя риса, яка суттєво відрізняє Гарвард від більшості пострадянських освітніх установ, – *взаємини між викладачем і студентом.* Викладач не навчає студентів, а допомагає їм навчатися самим. Більша частина матеріалів за своєю студентами самостійно в бібліотеці, а під час занять обговорюються найбільш проблемні питання. При цьому немає виразного поділу між лекціями і семінарами – заняття зазвичай являють собою діалог студентів та викладачів, головна мета якого – навчити студентів критично думати і самостійно доходити висновків, а не просто запам'ятовувати інформацію.

Особливу увагу Гарвардський університет приділяє розв'язку контактів з-поміж студентами та викладачами. Викладачі отримують невеликий

бюджет на те, щоб після закінчення курсу організувати в аудиторії вечірку, на якій частують не тільки різними наїтками, але й вином. Важко собі таке уявити, наприклад у моїй рідній Білорусі, де це було б кваліфіковано як порушення директиви № 1. При цьому в звичайному барі чи магазині ніколи не продають спиртного напою, якщо покупець має вигляд молодше 27 років і не має офіційного документа про повноліття. За результатами лотереї студенти можуть отримати можливість невеликою компанією піти з викладачем до ресторану, аби порозмовляти в неформальній обстановці (зрозуміло, за коштів університету). Так студенти на рівних можуть розмовляти з найславнішими науковцями.

До речі, «оцінки» отримують не лише студенти від викладачів, а й викладачі від студентів, бо існує обов'язкова процедура письмового оцінювання якості викладання кожного курсу. Зрозуміло, що процедура анонімна і впливає на кар'єрне зростання викладачів.

Гроші відіграють другорядну роль

– **Пане Ярославе, які складові успіху американського юриста з огляду на навчання і життя в Гарварді?**

– Проводить чимало часу в бібліотеці, займається різною позауніверситетською діяльністю (як-от: правничий часопис, навчальні судові дебати, клініки) та розширюєте мережу професійних контактів.

– **Яке значення адміністрації Школи права в Гарварді? Це боси чи слуги студентів?**

– Це, швидше, друзі. Намагаються допомагати один одному й ніколи не бути грубими. Адміністрація загалом працює надзвичайно ефективно, й вам не потрібно заробляти собі в них авторитет цукерками та коробками шоколаду.

– **Наскільки допомагає система вибіркового курсів, зокрема вибору викладачів, які читають однакові курси?**

– Рік тому Школа права перейшла на винятково електронну систему вибору курсів. Практично все робиться он-лайн. Деякі курси користуються надзвичайною популярністю, й на них треба ставати в електронну чергу, тоді як на інші не набирається достатньо бажаних. Системою легко користуватися й практично майже всі студенти, зрештою, можуть записатися на курси, які їх цікавлять.

Також студенти оцінюють викладачів і курси, результати оцінювання розміщуються он-лайн. Відтак, перед записом можна побачити, чи курс є «хорошим» і чи він пасує інтересам. Це допомагає у виборі професора на курс.

– **Зрештою, який загальний образ студента Школи права Гарварду?**

– Якщо говорити про студентів за програмою *J.D.*, то це – переважно білі англосаксонці з сімей середнього чи вищого класу. Представники меншин (азіати, афроамериканці) складають десь 15% зі студентів *J.D.* Студенти-магістри (програма *LL.M.*), їх зазвичай 120, різняться за складом, й американці складають тут менше 5% й, як правило, 2-3 чоловік «припадає» на одну країну (хоча є більше китайців, пакистанців, індійців та ізраїльтян). Студенти з обох програм навчаються разом, і разом складають іспити без якихось спеціальних приготувань.

– **Що підкажете читачу, який хоче вчитися в Гарварді?**

– Головне – це вступити, гроші відіграють другорядну роль, бо Школа права є достатньо заможною, аби надати стипендію чи позику тим, хто їй дійсно потребує.

Спілкувався Славик БІГУН

КАР'ЄРНІ ШЛЯХИ СТУДЕНТА ЗА КОРДОНОМ

Антті ХУСА (студент IV курсу, Фінляндія): «У Фінляндії студенти починають правничу кар'єру зі стажувань в юридичних компаніях. Ця робота переважно оплачується, і цим суттєво відрізняється від стажувань у судах загальної юрисдикції. Стажування розпочинаються з легких завдань як, наприклад, кур'єрські послуги чи пошук юридичної інформації. Але з часом, набувши необхідний досвід, студент починає отримувати і складніші завдання. Такі стажування не організуються універ-

ситетами, студенти мають шукати їх самостійно. Водночас, навчальні заклади пропонують стажування, пов'язані з дослідницькою роботою, але вони розраховані переважно на випускників.

Фінським студентам-правникам не дозволено працювати самостійно. І хоча вони можуть бути залучені до підготовки певних юридичних справ, робота студентів має затверджуватися дипломованим юристом. На останньому курсі студенти можуть працювати на компанію як дослідники. У такому випадку тема дослідження обирається компанією і, зрештою, стає магістерською роботою студента».

Елена ВЕГЕЛІТЕ (студентка III курсу, Литва): «У Литві ще два роки тому основ-

ним чинником працевлаштування випускників ЮНЗ були високі оцінки. Нині вони також відіграють велике значення, однак дедалі частіше роботодавці перевіряють володіння юридичною англійською, практичними навичками написання меморандумів і звертають увагу на громадську активність молодих фахівців. Студенти-правники працевлаштовуються доволі рано – переважно на четвертому курсі, але декому, як мені, вдається почати трудову діяльність вже на третьому».

Умут КУРМАН (випускник, Туреччина): «Найважчим у житті турецького студента-правника вважається день початку стажування в ЮФ. Більшість студентів вважають це закінченням щасливих та яскравих днів і ночей, проведених на подвір'ї університету або на вечірках зі своїми друзями. Дехто каже, що «немає життя після університету», але, на мою думку, це лише стереотипи».

Спілкувався Юрій МУХІН, спеціально для «Юргазети»